

Årets gang derude Januar

Af jordbrugsteknolog Erik Frydenlund

African organic

Pludselig i januars mulm og mørke fik jeg tilbuddet om at komme en tur til Uganda i forbindelse med noget biodynamisk arbejde, og efter en meget grå januar var det ikke svært at sige ja til at komme en tur sydpå. Tre uger senere var jeg på vej til Uganda, som bogstaveligt talt ligger på ækvator, sammen med Klaus Loehr Pedersen. I Uganda ligger Amfri farms som er et firma der i flere år har haft et tæt samarbejde med Solhjulet og som eksporterer eksotiske landbrugsvarer til Europa. Firmaet ejer desuden en større farm et stykke nord for hovedstaden Kampala. De har i flere år dyrket 150 ha men nu har de ryddet en del bush og har nu planer om at dyrke 400 ha. Farmen som hedder Kyampisi har allerede været drevet biodynamisk nogle år og har siden 2007 været godkendt Demeter. Amfri farms køber desuden ind fra ca. 100 mindre farmere de kalder *outgrowers*, som dyrker fra 1 til 5 ha.

Formålet med turen var at opdatere dem med det biodynamiske i forbindelse med præparat fremstilling og anvendelse af dem, og håbet var også at få nogle af deres *outgrowers* med, så de også kan lægge om til Demeter.

Sven Jensen fra Solhjulet har igennem flere år dyrket en god forbindelse med Uganda, det har betydet spiren til nogle fine projekter i Uganda. I starten var det meningen at det ”kun” skulle være økologisk, men allerede tidligt i processen var der et ønske fra de folkene i Uganda at det også skulle være biodynamisk. Åse Ditlevsen var i begyndelsen økologisk og biodynamisk konsulent og har lagt mange gode spirer på stedet!

Da vi ankom til farmen mødte vi dem som stod for ledelsen på farmen og præparat arbejdet. De gav udtryk for at det var svært at forklare det overfor andre, hvad det nu var for noget med præparaterne, og tanken om sort magi var ikke fjerntliggende! Vi var da også lidt spændt på hvordan de ville relatere til biodynamisk præparater og ting som komøj i kohorn, det vidste sig dog at de blev mere og mere glade for det som kurset skred frem, og de kunne næsten ikke vente med at komme i gang. Specielt blev de glade ved at mange af tingene er noget som de havde lige ved hånden, såsom kohorn, komøj og kiselsten, på farmen var der mange fine kisel sten, og at det derfor var lokale ressourcer som havde en værdi. Så spørgsmålet om sort magi kom slet ikke tilbage, det var blevet til hvid magi! Da vi undervidste i mælkebøtte præparatet og vi fortalte om bughinden blev der lige telefoneret efter en ged, og ikke længe efter blev den slagtet, og vi kunne vise hvor bughinden sidder og hvilken del der skal bruges.

Her er de folk som arbejder på farmen eller firmaet Amfri farm på den sidste dag i forløbet, og alle var blevet Demeter! Nogle mennesker der brænder for det biodynamiske og de er sikre på at det er det bedste. De har også allerede haft flere positive erfaringer med det, som at planterne er mere grønne i tørketiden, sundere planter og positive tilbagemeldinger på deres produkter. Det var i det hele taget en stor inspirerende oplevelse at møde disse mennesker, og deres entusiasme og interesse for det biodynamiske, og jeg er spændt på hvordan det fremtidige arbejde udvikler sig. Og det der er allermest glædeligt er at opdage at det biodynamiske er ikke noget kun for Europa, nej det er for hele verden, det er heller ikke noget der bliver presset ned over dem som kunstgødning eller et nyt sprøjtemiddel, nej det er noget som kan videre føre og berige deres kultur og deres forståelse for naturen, og dermed berige deres landbrugskultur. De bliver mere stolte af deres egen kultur og finder sig selv mere!

Der er store planer for fremtiden, fx skulle der i år plantes 50.000 avocado træer som der skulle laves olie fra, desuden satses der stort på vanilje produktion, hvilket er en meget kompliceret og arbejdsom proces efter det er høstet. Men folk var der nok af og jo flere man kan ansætte jo bedre, på farmen var der fx kun en traktor, så det meste foregik med håndkraft, hvilket næsten altid er den afrikanske hakke.

Her ses nogle af farmens køer, med meget imponerende horn. En ko der stammer fra Uganda og meget almindelig. Meget forskellig fra en dansk sortbroget! Den har en lille krop og klarer sig godt med strukturrigt føde, ko klatterne var da også meget faste, så de er gode til 500!

Det var en stor oplevelse at se hvordan eksotiske planter som vanilje, ananas, bananer, mango, kaffe, papaja og avokado ser ud og hvordan det bliver dyrket. Uganda har et fantastisk landbrugs klima, med en gennemsnits temperatur på 25 grader og to regnsæsoner svarer det til at have et drivhus klima ganske gratis. Og de fleste ting er frugter som plukkes direkte fra træet eller planten.

Præparat arbejde i Markhaven

Sidste år fik jeg en henvendelse fra Jytte og Klaus Søgård fra gartneriet Markhaven på Nordfyn. Gartneriet har en intensiv drivhus produktion hvor der dyrkes tomater, agurker og peber i fire drivhuse på cirka en hektar hver, så det vil sige næsten fire hektar under glas. De har i mange år været økologiske og har et renommé for velsmagende tomater, men nu vil Jytte og Klaus også gerne have at de biodynamiske præparater bliver brugt i gartneriet, at det er godkendt Demeter er ikke så vigtigt for dem i første omgang.

På Markhaven er der meget fokus på jorden, og de hører til dem der dyrker i jord! hvilket der desværre er en del økologiske tomater der ikke får lov til! og jorden bliver ikke skiftet ud, så derfor er det vigtigt at jorden har det optimalt, med en intensiv dyrkningssæson fra januar til november er det vigtigt at jorden har det godt. Derfor går de meget op i at komposten, som kommer fra en økologisk mælkeproducent, er godt omsat. Desuden bliver al beskæring fra planterne i drivhuset lagt på jorden og i slutningen af sæsonen bliver det hele fræset ned sammen med planterester.

Indtil videre er jeg hyret til at udføre præparat arbejdet med præparering af kompost og sprøjtning af humus og kisel præparat i drivhuset. Det virker i første omgang som en nem og overkommelig opgave at sprøjte nogle drivhuse, men med planter der vokser op til tre meter er der lidt udfordringer ved at sprøjte kisel præparat så det kommer op og ud over planterne. Indtil videre er kisel besprøjtningen udført ved at stå med en rygsprøjte 1,5 meter oppe i en skinnevogn som kører med elektrisk motor, jeg har dog planer om at bygge en sprøjte på skinnevognen så vi er fri for at stå deroppe at flagre med en rygsprøjte.

Her er der lige blevet plantet tomater i januar måned, De bliver her sprøjtet med humus præparat, og ugen efter med kisel præparat og baldrian saft. Det må være den tidligste besprøjtning i Danmark! Dejligt og lidt mærkeligt at gå inde i varmen med grønne planter når det er kold vinter udenfor! Der skal sprøjtes 3 eller 4 gange med humus og kisel præparatet hen over en vækstsæson. De første tomater er nu i skrivende stund røde og modne og klar til salg midt i april.

Hvor er Rudolf Steiner født?

Tidligere har jeg berettet om et EU projekt der hedder Grundtvig, et projekt som forløber over to år og hvor to nye EU lande deltager (Kroatien og Slovenien) og to gamle EU lande (Tyskland og

Danmark). Denne gang foregik mødet et særligt sted, nemlig i Donji Kraljevec som ligger i det nordlige Kroatien tæt på den Ungarske grænse. Byen er en lille, meget hyggelig by, og er minsandten stedet hvor Rudolf Steiner er født! det er de færreste som ved at Steiner er født i Kroatien, men det er ganske vist! Der findes et lille hus hvor Steiner har boet i sine første leveår.

Derfor er der en gruppe mennesker som for nogle år siden mente at det skulle der da gøres noget ud af, så det er lykkedes dem at få samlet nogle penge sammen til et flot *Rudolf Steiner center*, en stor bygning hvor der skal være kurser, foredrag, bibliotek, cafe og butik. En flot bygning står næsten færdig, og til pinse skal der allerede være konference og stor fejring af, at det er 90 år siden at Landbrugskurset blev givet af Steiner i Koberwitz. Jeg er blevet inviteret til at holde oplæg om det biodynamiske samt lave eurytmi, så i juni skal jeg derned igen.

Bierne

Fra min artikel i Såkalenderen har jeg fået mange positive tilbagemeldinger, og på mit seneste bikursus var der også overvældende stor interesse, så der er fortsat stor interesse for biodynamisk biavl, så den 21. juni holder jeg et nyt bikursus. Det er også glædeligt at der fra Danmarks biavlforening er et ønske om at vi i Danmark kan blive godkendt som økologisk biavl, hvilket betyder at man så også kan godkendes som Demeter biavl.

Biodynamisk Biavlsgruppe

Den 22 marts havde vi møde i den biodynamiske biavlsgruppe på selveste Løgumkloster. Temaet for dagen var ”hvad er biodynamisk biavl?” Som udgangspunkt brugte vi første foredrag fra Steiners ”bi foredrag”. Helmut Schlodder viste i øvrigt nogle stader han er begyndt at lave til rammemål 12-10, han laver dem også til salg, se mere på hans hjemmeside: www.bisiden.dk En rigtig hyggelig dag med en tyve mennesker. Sommermødet vil være i september og vil sikkert være et besøg til en biavl i Nordtyskland.

Ny interesse for presset honning

Den 14 marts holdt Danmarks biavlforening en workshop om presning af honning, som jeg deltog i. Det var Ole Michael Jensen som er formand for Hørsholm biavlforening, der stod for workshoppen. Der var for arrangørerne overraskende mange deltagere, ca. 50 stykker, så det ser ud til at der er kommet en ny interesse for at presse honning i stedet for at slynge det. Fordelen ved presset honning er at den bliver behandlet mere skånsomt, der kommer mindre luft til honningen og dermed mindre oxidering, dernæst kommer der mere pollen med i honningen, hvilket både er sundt og smager godt. Forsøg har vist at der er mellem 10 og 1000 gange flere pollenkorn i presset honning. Desuden blev det fremhævet at det er sundt for bierne af de bygger selv. Det er jo gode toner for biodynamiske biavlere, som også lægger op til at det er sundt for bierne at de for lov til at svede noget voks og selv bygge vokstavler.

Droner

Droner er blevet meget populære, men det er mest til spionring og nedskydning af terrorister, men der findes en anden slags droner og det er de mandlige bier i et bisamfund som også kaldes droner. De ser store og farlige ud, men de kan slet ikke stikke, og de kan høres på deres lidt dybere brummen omkring bistadet.

I traditionelt biavl er droner kun til besvær og de har ikke noget formål i moderne biavl, derfor bliver de undertrykt eller fjernet som yngel. Interessant var det derfor at læse en artikel fra Danmarks biavlerforenings tidsskrift, skrevet af en dronning avler i Danmark som hedder Anders Peter Blæsild, han mener det er vigtigt at have rigtig mange droner når dronningen skal parre sig, han refererer fra en stor biavler i Tasmanien med 2000 familier, som høstede 40% af øens honning selvom de kun havde 14% af øens bier! De var overbevist om at det var fordi de sørgede for mange droner når dronningerne skulle parres. Så set ud fra det synspunkt er det ikke bare spild at have godt med droner. Måske er det også derfor at bier laver så mange droner når de endelig får lov til at bygge frit, at de oplever at der er brug for flere droner i naturen som helhed! Anders Peter Blæsild tilstræber at der er 1000 droner per dronning, selvom der i gennemsnit ”kun” er 17 droner der parrer sig med dronningen.

Ifølge Steiner er droner det der svarer til nervesystemet i os!

Ud fra kromosom sammensætningen fra han og hun bier er der 65536 genetiske kombinationer for det nye afkom, det kan man så gange med 17! - Naturen er mangfoldig!

Afrikanske bier

I Uganda så jeg den afrikanske bi, som overraskende er mindre end vores bier, den stammer oprindeligt fra den europæiske bi, og er kendt for at være aggressiv. I Sydamerika var der så nogle der krydsede den afrikanske bi med andre bier, med det resultat at de blev endnu mere aggressive og har derfor fået navnet dræberbier. De afrikanske bier er altså ikke helt så aggressive, men der er stor respekt for dem.

En ny undersøgelse i Østafrika har vist at Afrikanske bier er sunde og kan klare sig imod Varroa miden og sygdommen Nosema. Biavl i Østafrika er meget naturlig og det betyder følgende:

- Ingen kunstig dronning avl
- Naturlig sværmning
- De er ikke fredelige!
- De bygger for det meste selv vokstavler

Det er jo næsten som biodynamisk biavl!